

column
Giselinde Kuipers

De sociobiologie en de vrouwenzaak

Als vrouw heb ik het soms moeilijk met de sociobiologie. En dat overkomt me niet vaak. Meestal identificeer ik me minder met de vrouwenzaak dan ik, geloof ik, eigenlijk zou moeten. Zonder merkbare wrevel heb ik vele klassieke doorgewerkt waar de mensheid stelselmatig wordt beschreven als "man" and "he" (of "l'homme" en "il"). Voor mijn onderzoek heb ik duizenden seksistische moppen gehoord en gelezen, zonder me daar noemenswaardig over op te winden. Zelfs over de achterstand van vrouwen in de Nederlandse wetenschap word ik niet zo boos als ik (geloof ik wel) nodig is. Dus dat de sociobiologie de latente feminist in mij doet ontwaken wil wat zeggen. Mogelijk is de eerste zin van deze column de eerste keer dat ik een zin met "als vrouw" ben begonnen.

Een voorbeeld. Geoffrey Miller, vooraanstaand evolutionair psycholoog (zo heten sociobiologen tegenwoordig meestal), auteur van *The Mating Mind*, introduceerde het "cultural courtship model". Dit model stelt dat de primaire functie van alle culturele uitingen – taal, kunst, wetenschap, humor, muziek, enzovoort – primair bedoeld zijn om indruk te maken op de andere sekse.

De logica hierachter is de zogenaamde seksuele selectie, het centrale mechanisme in veel (niet alle) sociobiologische theorievorming. Dit mechanisme voorspelt sterk verschillende strategieën voor vrouwen en mannen. Mannen willen namelijk zo veel mogelijk partners, en proberen dus zo veel mogelijk indruk te maken op iedereen – op vrouwen vanwege de seks, op mannen om ze af te troeven. Vrouwen, daarentegen, investeren liever in één partner, die dan wel zo "fit" – in evolutionaire zin dan – mogelijk moet zijn. Tot zo ver vind ik dat nog niet eens helemaal onplausibel, al verklaart dit mechanisme niet de grote individuele en culturele verschillen op dit gebied. Daar zijn sociaal-wetenschappers voor, wellicht.

Maar dan de conceptuele sprong van Miller en zijn collega's. Want, schrijft Miller, dit mechanisme verklaart ook waarom mannen in de twintigste eeuw twintig keer zo veel jazzalbums hebben geproduceerd als vrouwen en acht keer zo veel schilderijen: allemaal vanwege de seksuele selectie. Om diezelfde reden doen mannen het beter in de wetenschap, maken ze meer grappen, en doen ze meer aan sport. En vrouwen? Vrouwen besteden hun creatieve energie aan de productie van "body ornamentation" om er zo aantrekkelijk mogelijk uit te zien. En verder zitten ze aan de kant

en kijken toe, naar al dit mannelijke spektakel.

Voor de duidelijkheid: ik ben erg voor het introduceren van inzichten uit de biologie in de sociale wetenschappen. Per slot van rekening zijn wij ook gewoon dieren, zij het een beetje rare. Er zijn allerlei biologen en zelfs evolutionair psychologen die ik enorm hoog heb zitten. Maar deze enorme sprong van menselijke biologie naar culturele productie naar hedendaagse sekseverschillen lijkt me moeilijk houdbaar.

Gelukkig heb ik, naast vrouw, nog een andere identiteit: socioloog. Een belangrijk wetenschappelijk bezwaar tegen deze seksuele selectie-theorie is dat ze nauwelijks te ontcrachten is. In die zin heeft ze wat weg van de rationele keuzetheorie: ook zo'n theorie die alles pretendeert te verklaren, en daarom tautologisch dreigt te worden. Een goede theorie specificereert ook de condities waaronder mechanismen wel of niet werken.

Evolutionair psychologen zoals Miller doen dat echter meestal niet. Dat heeft te maken met een tweede bezwaar: sociobiologie en evolutionaire psychologie kenmerken zich vaak door een zekere rellerigheid. In toon en presentatie zijn ze vaak bewust provocerend: anti-sociologie, (heel erg) anti-anthropologie, anti-psychologie, . en vooral: anti-feminisme. De buitenstaanderspositie die de sociobiologie cultiveert en koestert verenigt zich slecht met genuanceerde theorievorming.

Maar mijn belangrijkste bezwaar: de (radicale) sociobiologie is een schoolvoorbeeld van een wetenschappelijke theorie die machtsverschillen normaliseert. Effecten van uitsluiting en machtsverschil – toch belangrijke oorzaken van de onzichtbaarheid van vrouwen in culturele productie – worden gepresenteerd als universele natuurwet. Niets aan te doen: sekseverschillen zijn een onvermijdelijk gevolg van biologische verschillen, die teruggaan tot ver in de prehistorie.

Vrouwelijkheid wordt in deze visie al snel synoniem voor passiviteit. En dat vind ik niet alleen ergerlijk, maar ook zo enorm Victoriaans. Wetenschap klinkt zo ineens als een borrelgesprek in een Londense herenclub anno 1895. En net als bij de negentiende-eeuwers (en bij Freud, met wie deze sociobiologen meer gemeen hebben dan ze lief is): uiteindelijk zit er, verstopt onder dat alles, een heel vergelijkbaar wereldbeeld. Alles draait uiteindelijk om seks. En niet zomaar seks – maar traditionele, voortplantingsgerichte, heteroseksuele, sekserolbevestigende, kortom, Victoriaanse seks. ■

